

Соловійова Ельнара Ельчинівна,

аспірантка спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Україна

e-mail: elnaraali1994@gmail.com,

ORCID ID: 0000-0002-7933-9765

СВІТОВІ ЦЕНТРИ СИЛИ В ЦЕНТРАЛЬНІЙ АЗІЇ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ЗОВНІШНЮ СТРАТЕГІЮ ТУРЕЧЧИНИ В РЕГІОНІ

З розпадом Радянського Союзу в Центральній Азії почалося суперництво Китаю, США, Росії, Туреччини. Аналізуються інтереси держав та інтереси Туреччини в регіоні по відношенню до стратегії інших гравців. Розкривається вплив війни в Україні на конфігурацію та розподіл впливу в регіоні. Суперництво направлене на зміцнення влади й утримання енергоресурсів Центральної Азії.

Ключові слова: *Центральна Азія, геополітика, енергоносії, м'яка сила, енергетична безпека.*

Постановка проблеми. Регіональний геополітичний баланс у Центральній Азії зазнає змін внаслідок ряду ключових подій, що відбулися останніми роками. Зокрема, виведення військ США з Афганістану та повернення Талібану до влади, тривале зростання впливу Китаю в регіоні та поступове, але стійке ослаблення впливу Росії, а також відкриття Узбекистану на міжнародній арені після зміни керівництва в 2016 р. У зв'язку з цим, Туреччина також переглядає свою політику щодо Центральної Азії, спрямовуючи свої інтереси в регіоні. Проблема полягає в необхідності дослідження поточних інтересів Туреччини відносно Центральної Азії та визначення їх сумісності з інтересами інших гравців у регіоні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для відображення стратегічного положення Центральної Азії в статті було проведено аналіз праць відомих геополітичних класиків, таких як Бжезінський [1], Маккіндер [2], а також робіт сучасних дослідників, зокрема Петра Куречіча [3]. Для вивчення стратегій впливових гравців, у тому числі Туреччини, в Центральній Азії, було використано роботи Мустафи Айдіна [4] й Пауло Дуарте [5]. Стаття розглядає

обмеження стратегії Туреччини в контексті впливу інших акторів у регіоні, що раніше не було детально розглянуто.

Формулювання цілей. Головною метою цієї статті є провести аналіз стратегій та суперництва між Китаєм, США, Росією та Туреччиною в регіоні Центральної Азії після розпаду Радянського Союзу. Особлива увага буде приділена дослідженню стратегії Туреччини щодо інших гравців і виявленню обмежень, з якими вона зіткнулася. Крім того, стаття розгляне вплив війни в Україні на конфігурацію та розподіл впливу в Центральній Азії.

Виклад основного матеріалу. Геополітичне значення Центральної Азії. Центральна Азія є закритим географічним регіоном, який знаходиться в межах геополітичного й стратегічного масштабу Євразійського регіону, а його географічне положення надає йому геополітичного значення як сполучної ланки між Європою й Азією. 1991 р., коли розпався Радянський Союз, виникло кілька нових держав у Кавказькому регіоні й Центральній Азії. Статус стратегічного значення Центральної Азії не є сучасним, що виник у період після закінчення холодної війни. Починаючи з третього століття до нашої ери, цей регіон отримав своє стратегічне значення завдяки тому, що було відомо як Шовковий шлях, що простягнувся від Китаю до Середземного моря, а сьогодні перетворився на важливий коридор для нафто- та газопроводів.

Велика площа Центральної Азії, яка становить майже 4 мільйони квадратних кілометрів, перевищує всі європейські країни, разом узяті. Регіон Центральної Азії має велике геостратегічне значення, згідно з Маккіндером, який стверджував, що панування над Хартлендом, частиною якого є саме Центральна Азія, згодом веде до управління всім світом, вважаючи, що, той, хто править Хартлендом, той володіє Світовим Островом; хто керує Світовим Островом, той володіє світом [6, с. 106]. Бжезінський продовжує ідею Маккіндера, розглядаючи Євразію як основу глобальної переваги.

Бжезінський виділяє два широкі типи держав у глобальній геополітиці: активні «геостратегічні гравці» й «геополітичні центри». До першої групи Бжезінський включив Францію, Німеччину, Росію, Китай та Індію; а до другої групи увійшли Україна, Азербайджан, Південна Корея, Туреччина й Іран. Хоча він не включив жодну з держав Центральної Азії, наголосив, що список геостратегічних гравців і геополітичних центрів не є фіксованим. Казахстан і Узбекистан, головні регіональні держави Центральної Азії – на той час і зараз – могли б у майбутньому бути включені в категорії геополітичних центрів, що зрештою перетворить регіон на каталітичний. Однією з основних причин, через які ці країни Центральної Азії не були включені до категорії держав-каталізаторів після розпаду Радянського Союзу, було передбачення неминучого конфлікту. Бжезінський вважав, що ці нові незалежні держави належать до мінливого геополітичного простору, який він назвав Євразійськими Бал-

канами [7, с. 125]. Євразійські Балкани є частиною більшого довгастого простору, який був названий глобальною зоною насильства (Global Zone of Percolating Violence). Їхня основна відмінність полягає в тому, що вони являють собою вакуум влади: не тільки нестабільність їх політичних утворень, а й їхнє багатство родовищ корисних копалин і природних ресурсів приваблює більш могутніх сусідів, кожен з яких сповнений рішучості протистояти домінуванню інших у регіоні.

Республіки Центральної Азії з їх значним енергетичним і людським потенціалом, як зазначає Йоганнес Лінн, стикаються одночасно з викликом і можливістю, адже є тим регіоном, де наслідки геополітики й конкуренції між великими державами відчуваються сильніше порівняно з будь-якою іншою частиною світу. Дійсно, етнічні й релігійні конфлікти, енергетична конкуренція, стратегічне позиціонування різних акторів і політичні заворушення в регіоні виявилися постійною рисою центральноазіатського регіонального контексту [8, с. 117–118].

Наразі можливо назвати три фундаментальні причини, які пояснюють важливість Центральної Азії для великих держав. По-перше, територія має енергетичні ресурси у відповідній кількості як нафти, так і газу. Регіональні й трансрегіональні держави добре усвідомлюють важливість енергетичного потенціалу Центральної Азії. По-друге, ще одна причина важливості регіону для великих держав полягає в тому, що його сусіди, а саме Китай, Росія, Кавказ і Європа, стикаються з логістичними проблемами, пов'язаними з транспортними шляхами. Ці проблеми, можуть бути вирішеними країнами Центральної Азії. Нарешті, регіон є важливим, оскільки він складається з країн, які стали незалежними близько 20 років тому й зараз мають дуже значний потенціал економічного зростання.

В той же час географічна віддаленість від моря й географічне розташування, яке не має виходу до моря, ставить країни регіону в залежність від Туреччини, Ірану й Росії в наданні їм транзитних шляхів і морських портів для доступу їх продукції на міжнародні ринки. Саме закритість регіону Центральної Азії зумовила її пасивність та дала можливість іншим країнам впливати на регіон.

Незважаючи на згаданий географічний недолік, Центральна Азія може стати значним енергетичним гравцем у XXI столітті, що може зменшити вплив ОПЕК і Росії на світовому ринку нафти. За даними British Petroleum Statistical Energy Review 2021, Казахстан, Туркменістан і Узбекистан мають підтверджені запаси нафти в 30 млрд, 0,6 млрд і 0,6 млрд барелів відповідно [9]. У 2020 р. їхній щоденний видобуток сирової нафти становив 1,81 мільйона барелів, 0,216 і 0,047 мільйона барелів. Цей регіон також багатий на газ. Загальні підтверджені запаси природного газу в Казахстані, Туркменістані

й Узбекистані становили приблизно 2,3, 13,6 і 0,8 трлн кубометрів відповідно. Крім того, Таджикистан і Киргизстан не мають значних ресурсів викопного палива, але мають потенціал для значного збільшення виробництва гідроенергії завдяки своїм багатим водним ресурсам.

Оскільки ми знаємо, що Центральна Азія багата на природні ресурси, то в кожній великій й регіональній державі є свої інтереси, які вилилися у велику гру. Термін «велика гра» зазвичай приписують Артуру Коноллі, офіцеру розвідки Британської Ост-Індської компанії [10]. До великих держав ми відносимо Китай, США, Росію та ЄС у сукупності, а до регіональних держав ми відносимо Туреччину. Між державами є збіги й розбіжності щодо Центральної Азії. Обхід Вашингтона в Центральній Азії в бік Афганістану, прагнення Москви до привілейованої ролі й піднесення Китаю посилили конкуренцію та співробітництво для розширення впливу в Центральній Азії. Сполучені Штати хочуть заручитися підтримкою своєї кампанії проти тероризму, знищивши радикальні сили ісламізму в регіоні і встановивши стратегічне партнерство з республіками Центральної Азії для забезпечення регіональної безпеки. Паралельно США має наміри щодо використання природних ресурсів регіону й роботи з демократизації. Росія докладє зусиль для збереження статус-кво в регіоні шляхом підтримки авторитарних режимів і знищення ісламських ідеологічних течій, а також для збереження й максимального збільшення свого впливу. Інтереси Китаю стосуються використання енергетичних ресурсів для його швидкої індустріалізації, посилення безпеки, особливо на кордонах, і недопущення США й інших сил у регіон Центральної Азії. Туреччина має різноманітні інтереси в регіоні Центральної Азії, зумовлені історичними, культурними, економічними й стратегічними міркуваннями, особливо досягнення економічних цілей в енергетичній галузі через застосування «м'якої сили».

Здебільшого інтереси всіх держав можна об'єднати в три групи: природні / енергетичні ресурси, ісламістські рухи / сили й політичні режими / демократія. Але однією з головних причин того, що три великі держави залучені до політичного суперництва й конкуренції в регіоні, пов'язана з багатими енергетичними ресурсами. Вони хочуть контроль над видобутком нафти й газу та контроль над транспортними трубопроводами, які транспортують і постачають енергетичні ресурси на світовий ринок. Війна в Україні ще більше посилила суперництво в регіоні.

Перший етап Нової великої гри, розпочатий з 1991 року, був викликаний суперництвом нафтових компаній Bidas і Unocal. Це був рік, коли Туркменістан хотів, щоб західні нафтові компанії інвестували в нафтогазовий сектор. Суперництво між великими державами в Центральній Азії вступило в нову фазу, коли США почали війну проти тероризму. Головні гравці другої, голов-

ної фази Нової гри відрізняються від класичної великої гри. У цій новій великій грі нові гравці намагаються досягти своїх інтересів і цілей у регіоні. Залучених учасників можна визначити як регіональних і трансрегіональних гравців. Регіональними зацікавленими сторонами в Новій Великій грі є Росія, Китай, США і Туреччина.

Оскільки імідж Росії на міжнародному рівні й фінансовий стан падають через терористичні дії та розпочату Росією війну в Україні, Туреччина розширює свій слід у Центральній Азії, пропонуючи лідерам регіону бажану альтернативу. Тим паче, більшість населення в Центральній Азії вважають, що Китай уже має занадто великий вплив. Тож для Туреччини це сприятливий час для встановлення тісніших зв'язків із тюркськими державами Центральної Азії – Казахстаном, Киргизстаном, Туркменістаном та Узбекистаном.

Але, щоб краще зрозуміти Нову Велику Гру, необхідно обговорити інтереси та стратегії залучених акторів у регіоні Центральної Азії.

Стратегія й інтереси Туреччини в Центральній Азії. Хоча Туреччина не має прямих географічних зв'язків із Центральною Азією, вона є «батьківщиною» народів цих країн через свою турецьку спадщину, оскільки Туреччина не називає цей регіон терміном «Центральна Азія», а радше називає його Туркестан, щоб підтвердити свою культурну самобутність [11].

Відносини Туреччини з країнами Центральної Азії розвивалися повільно після розпаду Радянського Союзу в 1991 р. Спочатку Туреччині було важко надати необхідну їй фінансову допомогу й допомогу в сфері безпеки. Їй також не вдалося спрямувати свою мовну й культурну спорідненість у щось цілісне.

З приходом до влади «Партії справедливості та розвитку» Туреччина прагне зайняти більшу роль лідера в Євразії та зробити себе мостом, що з'єднає Європу, Кавказ і Центральну Азію. Саме тому Туреччина створила доктрину, засновану на націоналізмі, як частину великого бачення неоосманського проєкту в Євразії, щоб отримати вплив на цю територію, населену людьми, які належали до Османської імперії, та таким чином знайти міцне підґрунтя, яке дозволило б Туреччині брати участь у проєктах з передачі енергії на Захід.

Оскільки більшість мусульман Центральної Азії є сунітами, Туреччина має перевагу перед Іраном. Незважаючи на різноманітність мов і етнічних груп у цьому регіоні, турецький вплив є сильним. Туреччина нав'язує регіону ліберальну секулярну модель, прийнятну на Заході. Вона створює кілька міжурядових установ і платформ для зустрічей на різних рівнях, таких як президентський, міністерський і депутатський. Якщо ОЕС (Організація економічного співробітництва) зосереджена на економічному співробітництві, TurkishCouncil організовує щорічні зустрічі глав урядів. Інша установа – TÜRKSOY була створена в 1993 р. з метою розвитку культурних зв'язків між країнами. Після 2000-х рр. були створені інші установи, такі як TURKPA (Парламентська асамблея тюрк-

ських республік) і ТДІК (Рада співробітництва тюркомовних держав), щоб збільшити й покращити інституційні зв'язки з країнами Центральної Азії. Однак серед інституції ТІКА відіграє ключову роль завдяки своїй інституційній спроможності й багатому досвіду в цій галузі.

Туреччина активно працює в регіоні за допомогою інших інструментів м'якої сили: популярні серіали турецькою мовою, партнерство з університетами й діяльність ісламських місіонерів. Таким чином, ці стратегії сприяли збільшенню популярності Туреччини на рівні еліт і мас у Центральній Азії. Враховуючи геостратегічне значення Центральної Азії, зовнішньополітичні зусилля Туреччини в цьому регіоні принесли свої плоди [12].

Криза, що сталася між Туреччиною й Росією в 2015 році, показала причину орієнтації Туреччини на регіон: вона полягає в тому, щоб отримати вигоду від енергетичних ресурсів і, можливо, компенсувати енергетичну залежність Туреччини від Росії. Через це транспорт став важливою темою для Туреччини, оскільки він може забезпечити доступ до більших енергетичних ресурсів. Туреччина є індустріальною країною, яка виробляє лише 3% своїх потреб в енергії. Туркменістан, який володіє четвертими за величиною запасами природного газу в світі, може стати ключовим гравцем для Туреччини. Тому спільний проєкт Азербайджану й Туркменістану щодо розвідки та використання родовищ вуглеводнів на родовищі Достлук у Каспійському морі є темою, яка цікавить турецьке керівництво. За оцінками, це родовище вуглеводнів може містити природний газ і до 59 мільйонів тонн нафти.

Роль Туреччини в Карабаській війні 2020 р. надала їй додаткову можливість поширити свій вплив у Центральній Азії. Турецькі безпілотники допомогли Азербайджану виграти війну у Нагірному Карабасі у 2020 р.; їх знову використовують в Україні проти вторгнення російських військ, що значно підняло імідж Туреччини в очах лідерів Центральної Азії. Туркменістан став одним із провідних покупців зброї в Туреччині. Показовою стала демонстрація безпілотників Bayraktar TB2 на параді до Дня незалежності минулого року [13]. Минулого року Киргизстан відкрив базу Bayraktar [14]. 29 березня 2022 р. міністр оборони Узбекистану Баходір Курбанов підписав угоду про співпрацю зі своїм турецьким колегою Хулусі Акаром під час візиту президента Ердогана [15].

На сьогодні Туреччина розглядає своє просування в регіоні Центральної Азії як деяку компенсацію збоїв у торгівлі в Чорному морі, спричинених частковим захопленням Росією узбережжя України. Але наразі товарообіг із Центральною Азією все ще є незначним. У Казахстані, згідно з останніми даними Світового банку, Туреччина навіть не входить до першої п'ятірки торгових партнерів [16]. У Киргизстані Туреччина посіла п'яте місце, але лише з 4,5 відсотками обігу [17].

Аналізуючи політичну орієнтацію Туреччини на регіон Центральної Азії, слід зазначити, що Туреччина може не мати фінансових можливостей західних держав і Китаю й не має спільного кордону з регіоном і військових баз, як у Росії, вона все одно має значний вплив у регіоні й намагається досягнути енергетичних та безпекових цілей через методи м'якої сили.

Геостратегія США в регіоні Центральної Азії. Першою турботою Сполучених Штатів у регіоні є протидія тероризму, шляхом «війни з тероризмом», особливо після подій 9–11 вересня, проти Талібану й Аль-Каїди в Афганістані. Через напад на Афганістан цей регіон став дуже важливим як стратегічно, так і логістично. Казахстан і Сполучені Штати прагнуть розвивати співпрацю з НАТО, а також зосередитися на нерозповсюдженні й припиненні торгівлі наркотиками. Тому в 2002 р. президент Сполучених Штатів Джордж Буш зустрівся з Ісламом Карімовим у Вашингтоні в Білому домі. Боротьба полягала у створенні військового союзу в регіоні для «війни з тероризмом» і з метою безпеки. Сполучені Штати також фінансували країни Центральної Азії для боротьби з тероризмом, його нерозповсюдженням, міжнародної військової освіти й пов'язаних програм. Але в 2009 р. вони припинили надання Узбекистану коштів через відсутність прогресу й порушення прав людини. У 2003 р. Казахстан підтримав операцію США в Іраку з боротьби з тероризмом. Це означає, що боротьба з тероризмом і безпека є центром уваги Сполучених Штатів у регіоні, тому вони хочуть досягти перемоги в ньому, зокрема в Афганістані [18].

Помічник держсекретаря США з Бюро у справах Південної й Центральної Азії Дональд Лу відвідав Казахстан, Туркменістан і Узбекистан 6–11 листопада 2022 р. [19]. Крім того, Лу встановив контакти в Казахстані, Узбекистані, Киргизстані та Таджикистані у травні 2022 р. Таким чином, той факт, що другий візит Лу до Центральної Азії відбувся після публікації документа Стратегії національної безпеки США в жовтні 2022 р., свідчить про зростаючий інтерес адміністрації Вашингтона до Центральної Азії.

За словами США, Росія становить безпосередню і значну загрозу для вільної й відкритої міжнародної системи, як зазначено в документі Стратегії національної безпеки США. З іншого боку, Китай є зростаючою економічною, військовою й технологічною силою на міжнародній арені. Це свідчить про те, що США розглядають Росію як поточну загрозу, а Китай – як економічного й військового суперника. Зростаючий інтерес до Центральної Азії також пов'язаний з необхідністю стримування цих гравців.

Однією з головних причин, чому США надають такого значення Центральній Азії, яка має геостратегічне значення для стримування Росії та Китаю, є ідея тримати ці дві країни під контролем. У той же час, одна із цілей США – зірвати китайську ініціативу, яка почала формуватися у вигляді інфраструктурних проєктів у різних місцях.

Головною метою візиту Лу є обговорення двосторонніх і регіональних проблем у країнах, які він відвідує, а також надання двох окремих програм економічної допомоги урядам регіону. Наприклад, пропонується ініціатива вартістю 25 мільйонів доларів, щоб допомогти країнам Центральної Азії покращити їх економічну стійкість. Програма економічної ініціативи, про яку йдеться, має велике значення з точки зору підтримки розвитку торговельних шляхів і потенціалу регіону й залучення міжнародних інвестицій до регіону.

Цю програму підтримки також висловив держсекретар США Ентоні Блінкен на зустрічі C5+1, що відбулася в Нью-Йорку 26 вересня 2022 року [20]. Друга програма підтримки вартістю 16,5 млн доларів є ініціативою для країн регіону щодо покращення продовольчої безпеки. Це демонструє бажання США отримати простір і вплив у Центральній Азії. У зв'язку з цим можна стверджувати, що США намагаються посилити свій вплив, надаючи фінансову допомогу урядам регіону поряд із своєю економічною ініціативою.

Крім того, існує програма підтримки надання англійської освіти мешанцям країн Центральної Азії. Нинішній сценарій можна трактувати як спробу США повніше інтегрувати країни Центральної Азії у світову спільноту й продемонструвати цим країнам, що є альтернатива Росії та Китаю.

Фактично, стратегія США змінилась зі сфери боротьби з тероризмом на сферу економіки. Це викликано насамперед економічним підйомом Китаю на друге місце у світі. У цьому контексті нова політика США передбачає зменшення російського впливу на країни Центральної Азії, їх більшу інтеграцію у світ і запобігання поширенню Китаєм свого впливу.

Стратегічні інтереси Китаю в регіоні. Китай є важливою регіональною державою, а також новою економічною силою у світі. Через те, що Китай є економічним гігантом світового масштабу, його потреби в енергії постійно зростають, що й зумовлює зростаючий інтерес Китаю в напрямку Центральної Азії. Надійне постачання енергії має велике значення для майбутнього економічного розвитку Китаю. Забезпечення цієї потреби є одним із важливих аспектів китайських інтересів. Китай завжди прагнув мати контроль над енергетичними резервами Центральної Азії, щоб забезпечити майбутні енергетичні потреби, з явним наміром експлуатації цих резервів. Збільшення контролю над Центральноазіатським регіоном надасть Китаю можливість забезпечити собі впевнену геополітичну позицію. У 2004 р. Китай став другим найбільшим споживачем нафти, споживання якої збільшується щорічно. За статистикою 2021 р., Китай займає 2-е місце у світі за споживанням нафти, на нього припадає 15.4 мільйона барелів на день [21]. Цій швидкозростаючій економіці потрібне постійне постачання енергії, і цей попит може бути задоволений за рахунок енергетичних резервів Центральної Азії.

У 2013 р. президент Китаю Сі Цзіньпін запустив китайську ініціативу «Один пояс, один шлях» (BRI) є амбітний інфраструктурний проєкт, який простягатиметься від Східної Азії до Європи, з'єднуючи Схід і Захід. BRI поєднує в собі геополітичні підходи Маккіндера й Спайкмена шляхом створення сухопутних коридорів, які перетинають увесь шлях через Хартленд, і морських коридорів, які проходять через усі країни Римленду. Китай, розташований між обома геостратегічними точками, прагне домінувати, принаймні економічно, на світовому острові. Завдяки цій геоекономічній ініціативі Китай інвестує, щоб покращити взаємозв'язок Центральної Азії, що не має виходу до моря. Пекін будує дороги й залізниці, щоб з'єднати автономний район Сіньцзян з Киргизстаном, Таджикистаном, Афганістаном і Пакистаном. Таким чином можна було б забезпечити доступ до природних ресурсів і портів з Індійського океану, інакше заблокованого через різні протоки, що відокремлюють його від Південнокитайського моря. Ця економічна ініціатива забезпечить Центральній Азії вихід до моря, що дозволить їй приєднатися до світових ринків і торгових шляхів.

Усі країни Центральної Азії, крім Туркменістану, стали регіональними членами Азіатського банку інфраструктурних інвестицій (АБІІ), який Китай створив у 2016 р. на тлі опору Сполучених Штатів. За допомогою АІІВ Китай прагне забезпечити фінансові вливання BRI. Це також допомогло Казахстану, Киргизстану, Таджикистану й Узбекистану зміцнити економічне співробітництво з Китаєм. Як приклад, у 2020 році АБІІ схвалив ще дві позики на загальну суму 550,5 млн доларів для Узбекистану: одну для покращення основних транскордонних доріг у Бухарській області, а другу – для забезпечення доступу до водних ресурсів у тому ж регіоні. Іншою причиною, чому Казахстан, Узбекистан і Киргизстан отримали позики АБІІ, було пом'якшення негативного впливу COVID-19. Таким чином, Китай просуває свою економічну експансію в регіоні. Так, у 2018 р. борг Таджикистану перед Китаєм становив 56,8% від відношення боргу Душанбе до ВВП. Киргизстан винен Китаю 45% свого зовнішнього боргу [22]. Ці факти свідчать те, що Китай створив залежність, таким чином посиливши свій вплив у цих двох країнах, як економічний, так і політичний. Це призвело до того, що країни Центральної Азії стали вразливими перед Пекіном у разі невиплати кредиту.

Безпековий аспект китайських інтересів спрямований на стримування націоналістичних елементів у Сіньцзяні [23], що Китай реалізовує через Шанхайську організацію співробітництва (ШОС). Замість того, щоб створювати конкуренцію та напругу, Китай і Росія використовували ШОС для співпраці та нейтралізації впливу Заходу.

Позиція РФ в Центральній Азії. Якщо ми подивимося на Російську Федерацію та її геополітичне поле щодо цього регіону, то виявимо, що воно

пов'язане з її південним геополітичним полем, центром якого є республіки Центральної Азії. З'єднання здійснюється через Казахстан, який має довгий кордон з ним і через береги Каспійського моря з Туркменістаном. Розширення території дозволило Росії придбати різні ресурси й численні національні відмінності, і Росія усвідомлює розміри втрат, які можуть призвести до втрати цього. Центральна Азія являє собою соціальну, політичну та культурну дилемою між Росією, Туреччиною й мостом між ісламом і християнством. Росія хоче бути сполучною ланкою між цими республіками до глобальної економіки (передача газу та нафти).

Після розпаду Радянського союзу РФ намагалась зберегти вплив. Співдружність Незалежних Держав залишається єдиною регіональною організацією, до якої залучені Росія й всі країни Центральної Азії, але поки ця інституція має символічний статус, економічне та політичне значення її з кожним роком зменшується. Останніми роками Росія намагається здійснювати вплив у регіоні через два канали: перший – ОДКБ та ШОС, через який Росія посилює свою військово-політичну й безпекову співпрацю, другий – це ЄАЕС, членами якого є Казахстан і Киргизстан, а Узбекистан є спостерігачем, усі зосереджені на економічній і політичній співпраці.

З 1999 р. Росія почала переходити до євразійського бачення, яке зосереджується на інтервенції для захисту своїх інтересів у Центральній Азії та на Кавказі [24]. Після вересневих подій Росія відчула, що її національна безпека опинилася під серйозною загрозою через політичну нестабільність і зростання сепаратистських та ісламістських рухів у Центральній Азії. Ці виклики спонукали Росію зберігати військові бази в Таджикистані, Казахстані, Киргизстані й Туркменістані в міжнародній конкуренції за мілітаризацію Центральної Азії. З іншого боку, Росія підтримує авторитарну політичну систему в регіоні, вважаючи авторитарну систему більш корисною для досягнення власних цілей у регіоні.

Росія намагається не дозволяти іншим країнам відкривати військові бази в Середній Азії без узгодження з нею. У результаті Росія була незадоволена, коли Сполучені Штати відкрили свою військову базу в Киргизстані, вважаючи, що це загрожує безпеці Росії та забезпечує її закриття. За словами політолога Карли Фрімен: «На фоні обіцянок Москви понад 1 мільярд доларів зброї та іншого військового обладнання Бішкек закриття бази США в Манасі» [25]. А в 2017 р. Росія й Киргизстан підписали угоду про військово-технічне співробітництво.

Однією з важливих цілей Росії є монополізація постачання й транзиту енергетичних ресурсів з цього регіону. Роль Росії в експорті туркменського газу і казахської нафти є дуже важливим кроком у російській політиці щодо регіону. Фактично Росія експлуатує його природні ресурси. Росія купує нафту

і газ за дуже низькими цінами, а потім продає їх на світових ринках за дуже високими цінами[26]. Росія також використовує своє стратегічне розташування, щоб зберегти панування в регіоні. Географічне розташування Росії дає їй можливість контролювати маршрути трубопроводів для експорту запасів нафти і газу в світ. Щоб зберегти свою гегемонію в регіоні, Росія має бази в центральноазіатських державах Киргизстані й Таджикистані.

Незважаючи на те, що присутність Росія в регіоні більше виражена у військовому плані, її економічна присутність і вплив у Центральній Азії – і в глобальному масштабі – «розмиваються» Китаєм. Усвідомлюючи зменшення своєї сили, Росія не мала іншого виходу, окрім як об'єднатися з Китаєм, як вона це зробила через ШОС. Китай інвестує в інфраструктурні проекти в республіках Центральної Азії, щоб забезпечити власний доступ до енергетичних ресурсів.

Влив війни в Україні на динаміку конкуренції в Центральній Азії. Війна в Україні має значні наслідки для конкуренції великих держав у Центральній Азії. Хоча прямий вплив може бути не відразу помітним, конфлікт опосередковано вплинув на динаміку конкуренції між великими світовими державами в регіоні. Ось кілька способів, як війна в Україні вплинула на конкуренцію великих держав у Центральній Азії. Вона посилила геополітичну напругу між Росією та західними державами, зокрема Сполученими Штатами та їхніми союзниками. У міру ескалації цієї напруженості вона може перекинутися на інші регіони, включаючи Центральну Азію. Конфлікт служить нагадуванням про потенціал територіальних суперечок і військового втручання, що спонукає країни Центральної Азії переглянути свою безпекову позицію й союзи.

Оскільки західні держави намагаються врівноважити вплив Росії на пострадянському просторі, вони можуть активно залицятися до країн Центральної Азії як до потенційних партнерів. Це може призвести до посилення конкуренції за вплив і приєднання між великими державами в Центральній Азії.

Конфлікт в Україні викликав занепокоєння щодо безпеки серед країн Центральної Азії. Це підкреслює вразливість менших держав до зовнішнього тиску й потенційних територіальних суперечок. У результаті країни Центральної Азії можуть прагнути посилити свою оборонну спроможність і налагодити військове партнерство із зовнішніми державами, особливо з Туреччиною.

Війна в Україні підкреслила важливість енергетичних шляхів і диверсифікації джерел енергії. Західні держави, побоюючись своєї залежності від російських поставок енергоресурсів, можуть надати пріоритет взаємодії з країнами Центральної Азії як потенційними партнерами в альтернативній енергетиці. Конкуренція за доступ до енергетичних ресурсів і шляхів транспортування може посилити суперництво великих держав у регіоні, оскільки зовнішні гравці борються за вплив і енергетичну безпеку.

Війна в Україні мала економічні наслідки, зокрема запровадження санкцій західними країнами проти Росії. У відповідь Росія намагалася диверсифікувати свої економічні зв'язки й ринки. Центральна Азія з її географічною близькістю та історичними зв'язками з Росією стає привабливим економічним партнером. Це може призвести до посилення економічної конкуренції й конфлікту з Китаєм.

Вплив центрів сили на стратегію Туреччини. Співпраця між Туреччиною та державами Центральної Азії активізується, але є фактори, які стримують цей процес.

Після розпаду Радянського союзу деякі сценарії стверджували, що можливість військового конфлікту між Туреччиною та Російською Республікою є дуже імовірною [27]. Підйом путінської Росії, дуже активна економічна політика Китаю в регіоні, а потім введення військ США до Афганістану вивели Туреччину на позиції ключових гравців у регіоні. Через велику залежність від торгівлі з РФ ближче до 2000-х рр. Туреччина втратила свій значний вплив у Центральній Азії. Середньоазіатська політика Анкари на початку 2000-х рр. була невдалою й досить проблематичною. Тим часом, інші регіональні гравці й нові держави намагались налагодити економічні та політичні відносини, особливо з країнами-постачальниками енергоносіїв. Китай посилив свій вплив у Центральній Азії як політично, так і економічно. США також збільшили допомогу країнам Центральної Азії, особливо після 11 вересня. Протягом кількох років в Узбекистані й Киргизстані були відкриті військові авіабази США. Навіть сусідній Іран дотримувався дуже обережної й стабільної політики щодо регіону, не «експортуючи Ісламську революцію», як очікують багато вчених. Навпаки, Ісламська Республіка Іран вирішила співпрацювати з Росією й Туркменістаном у справі про делімітацію Каспійського моря.

На відміну від XIX століття, «Нова велика гра» у 2000-х рр. зосередилася на енергетичних маршрутах. Але Туреччина продовжувала нарощувати торгівельні зв'язки з РФ, яка стала другим за величиною торговим партнером Туреччини в 2013 р. Російський чинник став обов'язковим фактором зовнішньої політики Туреччини щодо Центральної Азії. Але збагнувши велику залежність від РФ, Туреччина почала диверсифікування енергоносіїв. Головною метою євразійської політики Туреччини стало бути енергетичним центром між Європою й Азією. На сьогодні енергетика стала центром зовнішньої політики Туреччини в Центральній Азії через зростаючі промислові потреби.

Обмеження впливу Туреччини у сфері безпеки також помітні в інтенсифікації державами Центральної Азії їхньої співпраці у сфері безпеки як з Росією, так і з Китаєм у відповідь на захоплення Талібаном влади в Афганістані. Хоча

Туреччина запропонувала себе як гравця, здатного і готового стати посередником між Талібаном, США досягли більшого успіху у своїх міжнародних посередницьких зусиллях. Крім того, під час казахстанської кризи на початку січня 2022 р. ОДКБ розгорнула швидку «миротворчу місію» на прохання президента Казахстану Токаєва, тоді як участь Туреччини й Організації тюркських держав обмежилася нечітким виявом солідарності. Це викликано насамперед авторитаризмом, який традиційно Росія намагається підтримувати в регіоні. Персоналізм центральноазіатських режимів також може зупинити співпрацю й поставити під загрозу інвестиції Туреччини в регіон.

У сфері економіки й торгівлі потенціал взаємної економічної вигоди залишається обмеженим. Незважаючи на те що Туреччина прагне покращити транспортну мережу регіону, у сфері сполучень домінує Китай. Зараз торгівля Туреччини із Центральною Азією проходить через Іран як автомобільним, так і морським транспортом, що є основною вразливою точкою для Анкари з огляду на її складні відносини з Тегераном. Окрім зовнішніх чинників, можливості й політична воля Анкари інвестувати в Центральну Азію обмежені через поточний економічний стан Туреччини та її фінансові зобов'язання в інших країнах світу.

Поліпшення регіональної інтеграції й зв'язків Центральної Азії, мабуть, відповідає інтересам усіх. Сюди входять ЄС і США, які в контексті стратегічної конкуренції з Китаєм можуть навіть шукати шляхи співпраці з Анкарою щодо проєктів підключення, якщо не відразу, то принаймні в довгостроковій перспективі.

Замість того, щоб зосереджуватися на всіх країнах Центральної Азії, Анкара вирішила співпрацювати з такими постачальниками енергії, як Казахстан і Туркменістан. Зростаючий попит на енергію свідчить про те, що майже всі регіональні гравці намагаються зосередитися на комерційних інтересах. Будак, використовуючи геоекономічну теорію Люттвакса, вважає, що, на відміну від інших регіональних гравців, Анкара не змогла реалізувати геоекономічну стратегію, яка могла б створити залежність економік Центральної Азії від Туреччини[28]. Справді, поки Туреччини розбудовувала відносини з РФ, економічна сфера була монополізована Китаєм.

Пекін дотримується дуже прагматичної політики в Центральній Азії, а Туреччина та Китай мають дуже схожі підходи до регіону. Проте в той же час Туреччина й Китай намагаються купувати енергію в регіоні й домінувати на регіональних ринках зі своєю продукцією. Тому подібність позицій та інтересів також може створити конкуренцію в майбутньому. Однак Дуарте вважає, що «Туреччина надихається китайською політикою щодо Центральної Азії, яка продемонструвала надзвичайну енергійність в останні роки, і на-

магається з'ясувати, як вона може отримати вигоду з осі Анкара-Тегеран-Центральна Азія-Пекін в контексті китайського Нового шовкового шляху, щоб спроектувати свою потужність у регіональній сфері та підняти (навіть більше) свою економіку.

В той же час Туреччина регулярно проводить жорстоку кампанію проти Пекіну стосовно питання уйгурів та інших громадян-мусульман у західному китайському регіоні Сіньцзян. Ердоган у 2009 р. звинуватив Китай у геноциді [29]. Хоча останнім часом він пом'якшив свої слова, він сказав президенту Китаю Сі Цзіньпіну під час телефонної розмови в липні 2021 р., що Туреччина хотіла б, щоб уйгури жили мирно як «рівноправні громадяни Китаю». Міністр закордонних справ Мевлют Чавушоглу підняв «очікування та побоювання» Туреччини щодо уйгурів під час переговорів з міністром закордонних справ Китаю Ван І на початку цього року [30].

На відміну від Кавказу чи Близького Сходу, у Центральній Азії склалася досить складна ситуація щодо регіональних гравців. Хоча інтереси акторів переважно базуються на їхніх енергетичних потребах, між ними важко спостерігати співпрацю. Росія, Китай і Туреччина можуть мати спільні позиції на Близькому Сході, але їхні інтереси в Центральній Азії досить протилежні.

Для країн Центральної Азії членство Туреччини в ЄС зробило б Анкару більш привабливою як політично, так і економічно. Середньоазіатські еліти ретельно слідкують за програмою ЄС Туреччини, оскільки цей елемент є ключовим, який знову дає Туреччині позицію «мосту» між Кавказом, Центральною Азією, Європейським Союзом, Близьким Сходом і Африкою.

Висновки. Суперництво між центрами сили й Туреччиною стосується досягнення, збереження, зміцнення влади в регіоні й забезпечення доступу до енергетичних ресурсів Центральної Азії. Поки Туреччина застосовувала радше інструменти м'якої сили в Центральній Азії й розбудовувала економічні відносини з РФ, інші впливові гравці зосереджувалися переважно на співробітництві в галузі безпеки й енергетичної сфери. Китай монополізував економічну сферу й отримав доступ до ресурсів регіону, що сприяло диверсифікації ринку Центральної Азії й зменшенню залежності регіону від Росії, але зробило регіон більш залежним від Китаю. Через збільшення економічного впливу Китаю стратегія США змінилася з акценту на боротьбі з тероризмом на розвиток економіки в регіоні. Війна в Україні може ще більше посилити конкуренцію в регіоні. Останні плани Туреччини стати енергетичним центром та забезпечити альтернативні транспортні маршрути через Центральну Азію обмежуються тим фактом, що інші гравці, зокрема Китай, вже володіють ключовим впливом в енер-

гетичному й безпековому секторах. Аналізуючи політичну орієнтацію Туреччини щодо Центральної Азії, слід зазначити, що, хоч у Туреччини може бути обмежений фінансовий потенціал порівняно з США й Китаєм і вона не має спільного кордону з регіоном або військових баз, як Росія, проте вона продовжує виявляти значний вплив у цьому регіоні й прагне досягти своїх енергетичних і безпекових цілей шляхом використання методів м'якої сили. Анкара могла б розширити свій потенціал у регіоні, ставши членом Європейського Союзу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Brzezinski Z. K. The grand chessboard: American primacy and its geostrategic imperatives. New York: BasicBooks, 1997. 223 p.
2. Mackinder H. J. Democratic ideals and reality. New York: Norton, 1962. 278 p.
3. Kurecic P. The New Great Game: Rivalry of Geostrategies and Geoeconomies in Central Asia. *Hrvatski geografski glasnik*. 2010. Vol. 72, No. 1. P. 21–48.
4. Aydin M. Turkey and central Asia: Challenges of change. *Central Asian Survey*. 1996. Vol. 15, No. 2. P. 157–177. doi: <https://doi.org/10.1080/02634939608400943>.
5. Duarte P. Central Asia and the Great Games: Different Times, the Same Game. *Strategic Outlook*. 2012. Vol. 26. P. 1–21.
6. Mackinder H. J. Democratic ideals and reality. New York: Norton, 1962. 278 p.
7. Brzezinski Z. K. The grand chessboard: American primacy and its geostrategic imperatives. New York: BasicBooks, 1997. 223 p.
8. Xuetaang G. The Energy Security in Central Eurasia: The Geopolitical Implications to China's Energy Strategy. *China and Eurasia Forum Quarterly*. 2006. Vol. 4, No. 4. P. 117–137.
9. Statistical review of world energy 2021. London: BP Amoco, 2021. 72 p.
10. Kurecic P. The New Great Game: Rivalry of Geostrategies and Geoeconomies in Central Asia. *Hrvatski geografski glasnik*. 2010. Vol. 72, No. 1. P. 21–48.
11. Hamzaoglu H. Turkey-Uzbekistan relations: strategic cooperation and partnership. *International Journal of Social Sciences*. 2022. Vol. 6, No 2. P. 313–329. doi: <https://doi.org/10.30830/tobider.sayi.11.14>.
12. Sharifzoda K. To Russia or Turkey? A Central Asian Migrant Worker's Big Choice. *The Diplomat*. 2019. URL: <https://thediplomat.com/2019/01/to-russia-or-turkey-a-central-asian-migrant-workers-big-choice/> (Last accessed: 15.06.2023).
13. Туркменістан показав на параді озброєння своєї армії. *Militaryni*. 2022. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/turkmenistan-pokazav-na-paradi-ozbroyennya-svoyeyi-armiyi/> (дата звернення: 17.05.2023).
14. У Киргизстані відкрили першу базу безпілотників Bayraktar TB2. *Militaryni*. 2022. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/u-kyrgyzstani-vidkryly-pershu-bazu-bezpilotnykiv-bayraktar-tb2/> (дата звернення: 17.05.2023).

15. Türkiye ile Özbekistan arasında askerî iş birliği anlaşmaları imzalandı. *Defense Here*. 2022. URL: <https://www.defensehere.com/tr/turkiye-ile-ozbekistan-arasinda-askeri-is-birligi-anlasmalari-imzalandi> (Last accessed: 14.04.2023).
16. Kazakhstan trade balance, exports and imports by country and region 2019. *World Integrated Trade Solution*. 2019. URL: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/KAZ/Year/2019/TradeFlow/EXPIMP> (Last accessed: 26.03.2023).
17. Kyrgyz Republic Trade in 2020. *World Integrated Trade Solution*. 2020. URL: <https://wits.worldbank.org/countrysnapshot/en/KGZ> (Last accessed: 26.03.2023).
18. Wishnick E. Russia, China, and the United States in Central Asia: Prospects for great power competition and cooperation in the shadow of the Georgian crisis. Carlisle Barracks, Pennsylvania: Strategic Studies Institute, U. S. Army War College, 2009. 72 p.
19. Assistant Secretary of State for the Bureau of South and Central Asian Affairs Lu Travels to Turkmenistan, Uzbekistan, and Kazakhstan. U. S. *U. S. Department of State*. 2022. URL: <https://www.state.gov/assistant-secretary-of-state-for-the-bureau-of-south-and-central-asian-affairs-lu-travels-to-turkmenistan-uzbekistan-and-kazakhstan/> (Last accessed: 05.04.2023).
20. USA will allocate \$25 million for educational and economic projects in Central Asia – News Central Asia. *News Central Asia*. 2022. URL: <https://www.newscentralasia.net/2022/09/26/us-will-allocate-us-25-million-for-educational-and-economic-projects-in-central-asia/> (Last accessed: 01.06.2023).
21. Global oil consumption by country 2021. *Statista*. 2021. URL: <https://www.statista.com/statistics/271622/countries-with-the-highest-oil-consumption-in-2012/> (Last accessed: 05.04.2023).
22. Umarov T. China Looms Large in Central Asia. *Carnegie Moscow*. 2020. URL: <https://carnegiemoscow.org/commentary/81402> (Last accessed: 18.05.2023).
23. Burles M. Chinese Policy Toward Russia and The Central Asian Republics. Santa Monica, CA; Washington, DC: RAND Corporation, 1999. 95 p.
24. Oliphant C. Russia's role and interests in Central Asia. *Saferworld*. 2013.
25. URL: <https://www.files.ethz.ch/isn/172941/russias-role-and-interests-in-central-asia.pdf> (Last accessed: 12.04.2023).
26. Freeman C. P. New strategies for an old rivalry? China – Russia relations in Central Asia after the energy boom. *The Pacific Review*. 2017. Vol. 31, No. 5. P. 635–654. doi: <https://doi.org/10.1080/09512748.2017.1398775>.
27. Duarte P. Central Asia and the Great Games: Different Times, the Same Game. *Strategic Outlook*. 2012. Vol. 26. P. 1–21.
28. Aydin M. Turkey and central Asia: Challenges of change. *Central Asian Survey*. 1996. Vol. 15, No. 2. P. 157–177. doi: <https://doi.org/10.1080/02634939608400943>.
29. Caferoğlu O. Küresel Ekonomik Sistem ve ABD'nin Orta Doğu Politikası: 1991 ve 2003 Irak Müdahalesi. *Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi*. 2016. P. 113–124. doi: <https://doi.org/10.12658/tlck.5.2.b008>

30. Turkish leader calls Xinjiang killings «genocide». *Reuters*. 2009. URL: <https://www.reuters.com/article/us-turkey-china-sb/turkish-leader-calls-xinjiang-killings-genocide-idUSTRE56957D20090710> (Last accessed: 09.05.2023).
31. Freeman C. P. New strategies for an old rivalry? China – Russia relations in Central Asia after the energy boom. *The Pacific Review*. 2017. Vol. 31, No. 5. P. 635–654. doi: <https://doi.org/10.1080/09512748.2017.1398775>.

REFERENCES

1. Brzezinski, Z. K. (1997). *The grand chessboard: American primacy and its geostrategic imperatives*. New York: BasicBooks.
2. Mackinder, H. J. (1962). *Democratic ideals and reality*. New York: Norton.
3. Kurecic, P. (2010). *The New Great Game: Rivalry of Geostrategies and Geoeconomies in Central Asia*. *Hrvatski geografski glasnik, Vol. 72, 1, 21–48*.
4. Aydin, M. (1996). Turkey and Central Asia: Challenges of change. *Central Asian Survey, Vol. 15, 2, 157–177*. doi: <https://doi.org/10.1080/02634939608400943>.
5. Duarte, P. (2012). Central Asia and the Great Games: Different Times, the Same Game. *Strategic Outlook, Vol. 26, 1–21*.
6. Mackinder, H. J. (1962). *Democratic ideals and reality*. New York: Norton.
7. Brzezinski, Z. K. (1997). *The grand chessboard: American primacy and its geostrategic imperatives*. New York: BasicBooks.
8. Xuetaang, G. (2006). The Energy Security in Central Eurasia: the Geopolitical Implications to China's Energy Strategy. *China and Eurasia Forum Quarterly, Vol. 4, 4, 117–137*.
9. Statistical review of world energy 2021. (2021). London: BP Amoco.
10. Kurecic, P. (2010). *The New Great Game: Rivalry of Geostrategies and Geoeconomies in Central Asia*. *Hrvatski geografski glasnik, 2010. Vol. 72, 1, 21–48*.
11. Hamzaoglu H. (2022). Turkey-Uzbekistan relations: strategic cooperation and partnership. *International Journal of Social Sciences, Vol. 6, 2, 313–329*. doi: <https://doi.org/10.30830/tobider.sayi.11.14>.
12. Sharifzoda, K. (2020). To Russia or Turkey? A Central Asian Migrant Worker's Big Choice. *The Diplomat*. URL: <https://thediplomat.com/2019/01/to-russia-or-turkey-a-central-asian-migrant-workers-big-choice/>.
13. Turkmenistan pokazav na paradi ozbroiennia svoiei armii. (2022). *Militarnyi*. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/turkmenistan-pokazav-na-paradi-ozbroyennya-svoyeyi-armiyi/> [in Ukrainian].
14. U Kyrhystani vidkryly pershu bazu bezpilotnykiv Bayraktar TB2. (2022). *Militarnyi*. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/u-kyrgyzstani-vidkryly-pershu-bazu-bezpilotnykiv-bayraktar-tb2/> [in Ukrainian].
15. Türkiye ile Özbekistan arasında askerî iş birliği anlaşmaları imzalandı. (2022). *Defense Here*. URL: <https://www.defensehere.com/tr/turkiye-ile-ozbekistan-arasinda-askeri-is-birligi-anlasmalari-imzalandi> [in Turkish].

16. Kazakhstan trade balance, exports and imports by country and region 2019. (2019). *World Integrated Trade Solution*. URL: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/KAZ/Year/2019/TradeFlow/EXPIMP>.
17. Kyrgyz Republic Trade in 2020. (2020). *World Integrated Trade Solution*. URL: <https://wits.worldbank.org/countrysnapshot/en/KGZ>.
18. Wishnick, E. (2009). Russia, China, and the United States in Central Asia: Prospects for great power competition and cooperation in the shadow of the Georgian crisis. Carlisle Barracks, Pennsylvania : Strategic Studies Institute, U. S. Army War College.
19. Assistant Secretary of State for the Bureau of South and Central Asian Affairs Lu Travels to Turkmenistan, Uzbekistan, and Kazakhstan. (2022). *U. S. Department of State*. URL: <https://www.state.gov/assistant-secretary-of-state-for-the-bureau-of-south-and-central-asian-affairs-lu-travels-to-turkmenistan-uzbekistan-and-kazakhstan/>.
20. USA will allocate \$25 million for educational and economic projects in Central Asia. (2022). *News Central Asia*. URL: <https://www.newscentralasia.net/2022/09/26/us-will-allocate-us-25-million-for-educational-and-economic-projects-in-central-asia/>.
21. Global oil consumption by country 2021. (2021). *Statista*. URL: <https://www.statista.com/statistics/271622/countries-with-the-highest-oil-consumption-in-2012/>.
22. Umarov, T. (2020). China Looms Large in Central Asia. *Carnegie Moscow*. URL: <https://carnegiemoscow.org/commentary/81402>.
23. Burles, M. (1999). Chinese Policy Toward Russia and The Central Asian Republics. Santa Monica, CA; Washington, DC: RAND Corporation.
24. Oliphant, C. (2013). Russia's role and interests in Central Asia. *Saferworld*. URL: <https://www.files.ethz.ch/isn/172941/russias-role-and-interests-in-central-asia.pdf>.
25. Freeman, C. P. (2017). New strategies for an old rivalry? China – Russia relations in Central Asia after the energy boom. *The Pacific Review*, Vol. 31, 5, 635–654. doi: <https://doi.org/10.1080/09512748.2017.1398775>.
26. Duarte, P. (2012). Central Asia and the Great Games: Different Times, the Same Game. *Strategic Outlook*. Vol. 26, 1–21.
27. Aydin, M. (1996). Turkey and Central Asia: Challenges of change. *Central Asian Survey*, Vol. 15, 2, 157–177. doi: <https://doi.org/10.1080/02634939608400943>.
28. Caferoğlu, O. (2016). Küresel Ekonomik Sistem ve ABD'nin Orta Doğu Politikası: 1991 ve 2003 Irak Müdahalesi. *Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi. İlmî Etüdler Derneği*, 113–124 doi: <https://doi.org/10.12658/tlck.5.2.b008> [in Turkish].
29. Turkish leader calls Xinjiang killings «genocide». (2009). *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/article/us-turkey-china-sb/turkish-leader-calls-xinjiang-killings-genocide-idUSTRE56957D20090710>.
30. Freeman, C. P. (2017). New strategies for an old rivalry? China – Russia relations in Central Asia after the energy boom. *The Pacific Review*, Vol. 31, 5, 635–654. doi: <https://doi.org/10.1080/09512748.2017.1398775>.

Soloviova Elnara Elchynivna, postgraduate student specialty 291
«International relations, public communications and regional studies»,
Educational and Scientific Institute of International Relations of Kyiv National
University named after Taras Shevchenko, Ukraine

WORLD POWER CENTERS IN CENTRAL ASIA AND THEIR INFLUENCE ON TURKEY'S FOREIGN STRATEGY IN THE REGION

With the collapse of the Soviet Union, the rivalry between China, the USA, Russia, and Turkey began in Central Asia. The interests of the states and the interests of Turkey in the region are analyzed in relation to the strategy of other players. The impact of the war in Ukraine on the configuration and distribution of influence in the region is revealed. The rivalry is aimed at strengthening power and maintaining the energy resources of Central Asia.

Keywords: *Central Asia, geopolitics, energy carriers, soft power, energy security.*

